Scientific quarterly (scientific-research article) of Islamic world political research
Vol. 14, No. 1, Spring 2024, 125-153
DOI: 10.21859/priw-140106

Multidimensional cooperation between China and the Persian Gulf countries and its impact on Tehran-Beijing relations (2016-2023)

Saeed Mirtorabi[1], Mohsen Keshvarian azad[2], Mobarakeh Sedaghati[3]

Date of Received: 2023/08/16 **Date of Acceptance**: 2024/02/12

Abstract

The development of relations between Iran and China in 2016 and the signing of a 25-year joint cooperation program caused the reaction of Iran's competitors at the global and regional level. In this regard, the member states of the Persian Gulf Cooperation Council sought to compete with Iran in order to strengthen their position in China's development-oriented and balanced policy in the region. The purpose of this article is to explain how the deepening of relations between China and the countries of the Persian Gulf Cooperation Council has an effect on Iran, and in a formative-explanatory way, it answers the question of how the expansion of cooperation between China and the Arab countries of the Persian Gulf from 2016-2023 will affect the relations between Iran and Iran. Has Tehran-Beijing been affected? The answer to the hypothesis is that in the period from 2016 to 2023, a multi-level interaction between China and the Arab countries of the Persian Gulf has been formed, and due to the overlapping

1. Associate Professor, Department of International Relations, Kharazmi University, Tehran, Iran. saeed.mirtorabi@khu.ac.ir

2. Visiting Assistant Professor, Department of International Relations, Kharazmi University, Tehran, Iran(responsible Author) , mkeshvarian69@gmail.com

3. M.A graduate in international relations, Khwarazmi University, Tehran, Iran. shabnam.sedaghati1996@gmail.com

Copyright © 2018, This is an Open Access article. This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/ or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA...

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

of their areas of interaction with the areas of advantage of Tehran-Beijing relations, there is a ground for neutralization. It has provided the development of cooperation between Iran and China. The results show that China, in line with balancing with the United States, and the Arab countries of the region, in line with balancing with Iran, are advancing this process of developing cooperation, but this development will probably have serious negative effects for Iran's interests.

Keywords: China, Arab countries, Persian Gulf, Iran, balancing

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

پژوهشهای سیاسی جهان اسلام، انجمن مطالعات جهان اسلام
فصلنامه علمی (مقاله علمی - پژوهشی) پژوهشهای سیاسی جهان اسلام، سال چهاردهم، شماره اول، بهار ۱۴۰۳، صص ۱۵۳ - ۱۲۵

DOI: ۱۰.۲۱۸۵۹/priw-۱۴۰۱۰۶

همکاری چند بعدی چین و کشورهای خلیج فارس و تأثیر آن بر روابط تهران-پکن (۲۰۱۶-۲۰۲۳)

سیدسعید میرترابی[۱]
محسن کشوریان آزاد[۲]
مبارکه صداقتی[۳]

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۵/۲۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۲۳

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

چکیده

توسعه روابط ایران و چین در سال ۲۰۱۶ و امضای برنامهی ۲۵ سالهی همکاریهای مشترک، موجب واکنش رقبای ایران در سطح جهان و منطقه شد. در همین راستا، کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس برای رقابت با ایران در صدد برآمدند تا جایگاه خود را در سیاست توسعهگرایانه و متوازن چین در منطقه تقویت کنند. هدف این مقاله تبیین چگونگی اثرگذاری تعمیق روابط چین و کشورهای شورای همکاری خلیج فارس بر ایران است و به روش تکوینی-تبیینی به این سؤال پاسخ می دهد که گسترش همکاری چین و کشورهای عرب حاشیهی خلیج فارس از سال ۲۰۱۶-۲۰۲۳ چگونه بر روابط تهران-پکن تأثیر گذاشته است؟ در پاسخ فرضیه این است که در بازه زمانی ۲۰۱۶ تا ۲۰۲۳ تعاملی چندسطحی بین چین و کشورهای عرب خلیج فارس شکل گرفته و به دلیل همپوشانی حوزههای تعامل آنها با حوزههای مزیت روابط تهران-پکن، زمینهی خنثیسازی توسعه همکاری ایران و چین را فراهم کرده است. نتایج نشان می دهد که چین در راستای موازنه سازی با ایالات متحده و کشورهای عرب منطقه در راستای موازنه سازی با ایران، این روند توسعه همکاری را پیش می برند اما این تحول، احتمالا آثار منفی جدی برای منافع ایران به دنبال خواهد داشت.

واژههای کلیدی: چین، کشورهای عرب، خلیج فارس، ایران، موازنه سازی

۱. دانشیار گروه روابط بین الملل، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران. saeed.mirtorabi@khu.ac.ir
۲. استادیار مدعو گروه روابط بین الملل، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران(نویسنده مسئول) ، mkeshvarian69@gmail.com
۳. کارشناسی ارشد روابط بین الملل، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران. shabnam.sedaghati1996@gmail.com

Copyright © 2010, SAIWS (Scientific Association of Islamic World Studies). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International, which permits others to download this work, share it with others and Adapt the material for any purpose

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

مقدمه

غرب آسیا به طور کلی و منطقه خلیج فارس به صورت خاص به طور فزآینده، منطقه ای کلیدی برای طرح‌ها و ابتکارات چینی همانند «کمربند-راه»، «جاده ابریشم دیجیتال»، «جاده ابریشم سلامت» و تأمین امنیت انرژی برای هم‌افزایی اقتصادی و بازی برد-برد در قالب افزایش تجارت، اتصالات زیرساختی و حمل و نقل است (Garlick & Havlova, 2020: 2). جایگاه کشورهای خلیج فارس و ایران برای چین در هزاره جدید رو به افزایش گذاشت و چینی‌ها با عنایت به رقابت میان ایران و کشورهای حاشیه جنوبی خلیج فارس، سیاست خارجی خود را بر مبنای تعادل بخشی در روابط با هر دو طرف تنظیم کرده اند. پکن که مشتاق به حداکثر رساندن دستاوردهای خود در منطقه بدون جدا کردن هیچ شریکی است، استراتژی هماهنگی را برای مدیریت روابط با رقبای منطقه، به ویژه عربستان سعودی و ایران اتخاذ کرده است؛ اما توسعه روابط ایران و چین- به ویژه در ۵ سال اخیر- واکنش کشورهای شورای همکاری خلیج فارس را بر انگیخت (Houghton, 2022: 139-144).

پس از زمزمه توسعه روابط ایران و چین در سال ۲۰۱۶ و به صورت ویژه پس از امضای برنامه ۲۵ ساله همکاری‌های مشترک ایران و چین[1] در ۲۷ مارس ۲۰۲۱، مقام ها و ناظران مسائل عربستان سعودی و دیگر کشورهای حاشیه خلیج فارس، نگرانی خود را اعلام کردند. به زعم برخی از این مفسرین، این توافق می تواند با ایجاد اعتبار و مشروعیت برای تهران، ایران را به رفتار خصمانه در منطقه تشویق کند. عبدالرحمن الرشید، رئیس سابق العربیه، ادعا کرد که چنین توافقی «می‌تواند نظم منطقه‌ای را که پس از جنگ جهانی دوم حاکم بوده به هم بزند». در واقع زمزمه توسعه مناسبات چین با ایران موجی از نگرانی را در میان دولت‌های حاشیه خلیج فارس ایجاد کرد و این برداشت را دامن می‌زد که چین در حال تقویت قدرت اقتصادی و نظامی خود با ایران است. به زعم تحلیل‌گران و مقامات کشورهای حاشیه خلیج فارس، توسعه روابط ایران و چین تهدیدی برای آن‌ها تلقی می شود. بنابراین از زمان توسعه روابط چین و ایران، کشورهای حاشیه‌ی خلیج فارس تلاش کرده‌اند، پکن را از تهران دور کنند و تا حد زیادی، ریاض تاکید کرده که می تواند هر گونه ضرر ناشی از قطع روابط چین با ایران را جبران نماید.

این در حالی بود که روندهای همکاری چین با کشورهای حاشیه خلیج فارس در دو دهه اخیر رو به افزایش بود. این روابط در سطوح سیاسی، اقتصادی و تا حدودی نظامی ساختارمند شده است. در ابعاد اقتصادی، روابط چین و کشورهای حاشیه خلیج‌فارس، از سال ۲۰۰۴ با شکل‌گیری مجمع جامع

1. Iran–China 25-year Cooperation Program

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

همکاری چین و کشورهای عربی[1] وارد دوران جدیدی شد. چین گفتگو برای ایجاد منطقه‌ی آزاد تجاری چین-شورای همکاری خلیج‌فارس را در سال ۲۰۰۴ آغاز کرد و از آن زمان تاکنون حجم تجارت بین طرفین از ۲۵ میلیارد دلار به ۹۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۹ و ۱۸۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۹ افزایش یافت. در واقع در دو ده اخیر چرخش آهسته‌ای از سوی چین نسبت به کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس و از سوی این کشورها نسبت به آسیای شرقی صورت گرفتکه بسترهای همکاری در چارچوب این چرخش شکل گرفت. این چرخش دو سویه می‌تواند معادلات منطقه و روابط کشورها را تحت تأثیر قرار دهد که ایران نیز از این قاعده مستثنی نیست.

هدف این مقاله تبیین چگونگی تعمیق روابط چین و کشورهای شورای همکاری خلیج فارس بر ایران است. پرسش اصلی این است که گسترش همکاری چین و کشورهای عرب حاشیه‌ی خلیج فارس از سال ۲۰۱۶-۲۰۲۳ چگونه بر روابط تهران-پکن تأثیر گذاشته است؟ در پاسخ فرضیه این است که در بازه زمانی ۲۰۱۶ تا ۲۰۲۳ تعاملی چندسطحی بین چین و کشورهای عرب خلیج فارس شکل گرفته و به دلیل همپوشانی حوزه‌های تعامل آن‌ها با حوزه‌های مزیت روابط تهران-پکن، زمینه‌ی خنثی‌سازی توسعه همکاری ایران و چین را فراهم کرده است. مقاله در راستای آزمون فرضیه مطرح شده، ابتدا ادبیات مرتبط با موضوع را بررسی و جنبه نوآوری کار را نشان می دهد. سپس از رویکرد موازنه سازی استراتژیک بهره می گیرد تا نشان دهد عناصر این نظریه چگونه می تواند رفتار چین وکشورهای عرب حوزه خلیج فارس را توضیح دهد. بر همین مبنا، انگیزه های چین درگسترش روابط با کشورهای شورای همکاری خلیج فارس و اهداف این کشورها از گرایش به چین بررسی شده و نشان داده می شود که برآیند این گرایش دوسویه که در قالب تعامل های چندسطحی درحال گسترش است، چگونه می تواند بر منافع ایران تاثیر منفی بر جا بگذارد.

ادبیات موضوع

ایین مک گیلیوری[2] (۲۰۱۸) در مقاله‌ای با عنوان «بلوغ روابط استراتژیک چین و عربستان و تغییرات پویای خلیج فارس»، بررسی می‌کند که چگونه عربستان سعودی به دنبال متعادل کردن و محدود کردن قدرت ایران در منطقه است. بعد افتراق این مقاله با مقاله مورد بحث این است که صرفا توسعه روابط عربستان با چین را بررسی نموده و روابط چین با بقیه کشورهای خلیج فارس توجهی ندارد. علاوه بر این، دوره زمانی

1. China Arab States Cooperation Forum (CASCF)
2. Iain MacGillivray

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

قبل از ۲۰۱۸ را بررسی می‌کند، در صورتی که این مقاله بیشتر بر روی دوره زمانی پس از ۲۰۱۸ تمرکز دارد.

جاناتان فولتون[1] (۲۰۲۰) در مقاله ای با عنوان «روابط چین و عربستان از طریق الگوی همکاری (۳+۲+۱)» بر آن است که روابط عربستان و چین از یک رابطه حاشیه‌ای به یک رابطه استراتژیک تبدیل شده و با گسترش نقش چین در خاورمیانه، مشارکت با عربستان سعودی اهمیت بیشتری خواهد یافت. مقاله‌ی وو و ژائو[2] (۲۰۲۰) تحت عنوان «تضعیف مداوم ایدئولوژی در ایجاد روابط چین و عربستان سعودی: مروری تاریخی»، با حقایق تاریخی نشان داده که در گذر زمان، مداخله عوامل ایدئولوژیکی در رابطه چین و عربستان، از قوی به ضعیف تغییر یافته که تغییر توزیع بین المللی قدرت از دو قطبی به چند قطبی و جهت گیری ارزشی کثرت گرایانه از دلایل اصلی آن است. این دو مقاله جایگاه عربستان سعودی در نگاه چین و تعمیق روابط آن‌ها در بستر تاریخ را تحلیل نموده و به تأثیر آن بر ایران نپرداخته است.

جرمی گارلیک و رادکا هاولوا[3] (۲۰۲۰) در مقاله خود با عنوان «دیپلماسی اقتصادی (کمربند و جاده) چین در خلیج فارس: مصون‌سازی استراتژیک در میان رقابت منطقه ای عربستان و ایران» رویکرد چین در ابتکار کمربند راه در منطقه را براساس مصون‌سازی استراتژیک تحلیل می‌کند و بر آن است که پکن در خلیج فارس برای اجرای اهداف تجارت و ارتباطات زیرساختی کمربند-راه و تضمین جریان مداوم منابع انرژی متنوع، نیاز به تقویت روابط با هر دو قدرت منطقه، ایران و عربستان سعودی دارد. مقاله‌ی بنجامین هاتون[4] (۲۰۲۲) با عنوان «استراتژی متعادل‌سازی بین عربستان سعودی و ایران: نگاهی از ریاض»، استراتژی چین برای ایجاد توازن در روابط با این دو کشور، به ویژه در دوره های تنش - پس از حملات پهپادی در سال ۲۰۱۹ به تاسیسات نفتی عربستان سعودی- را بررسی می‌کند. تلاش‌های عربستان برای دور کردن پکن از تهران و برداشت عربستان از روابط چین و ایران از دریچه توافق ۲۵ ساله بین چین و ایران در سال ۲۰۲۱ محورهای مد نظر نویسنده است. استدلال محمد وسیم[5] (۲۰۲۲) در مقاله خود با عنوان «رویکرد چین به رقابت عربستان سعودی-ایران» این است که با تغییر پویایی‌های ژئوپلیتیکی در منطقه، دامنه تعامل پکن نیز تغییر کرده است. رقابت ایران و عربستان سعودی علاوه بر ماهیت ژئوپلیتیکی، توسط شاخص‌های فرقه‌ای و هویتی دیگر هدایت می‌شود و پتانسیل کشاندن سایر کشورها به جانبداری را دارد. این واقعیت‌ها، نقش سیاسی پکن را اجتناب‌ناپذیر می‌کند و مانع از رویکرد متوازن در قبال ایران و

1. Jonathan Fulton
2. Rui Wu & Jun Zhao
3. Jeremy Garlick and Radka Havlova
4. Benjamin Houghton
5. Mohmad Waseem Malla

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

عربستان سعودی می‌شود. این مقالات نیز بر روابط دو کشور چین و عربستان تمرکز داشته‌اند و ابعاد توسعه همکاری چین با سایر کشورهای حاشیه خلیج فارس و تأثیر آن بر روابط چین و ایران را تبیین نکرده‌اند.

جنبه نوآوری این مقاله حاضر با ادبیات پیشین از چند جهت است: اول؛ اغلب ادبیات پیشین از زاویه سیاست خارجی چین به مسئله نگاه کرده‌اند و تلاش کشورهای حاشیه خلیج فارس برای جذب چین و رقابت با ایران را نادیده گرفته‌اند. دوم؛ هیچ کدام از مقالات پیشین به صورت مشخص تأثیر تعمیق همکاری چین و کشورهای حاشیه خلیج فارس بر ایران را توضیح نداده است. سوم؛ «توازن‌سازی» به عنوان فرض اصلی ادبیات پیشین بین ایران و کشورهای خلیج فارس مطرح است، اما این مقاله استدلال می‌کند که رویکرد توازن‌سازی مطرح شده با تلاش و تعمیق همکاری چین و کشورهای حاشیه‌ای خلیج فارس- به ویژه عربستان و امارات- در حال به هم خوردن است.

۱- چارچوب نظری: مصون‌سازی استراتژیک

در ادبیات نظری، مفهوم مصون‌سازی استراتژیک[1]، در اصل در امور مالی شرکت ها در رابطه با مدیریت ریسک استفاده می شود (Mello and Parsons, 1999)که با نظریه موازنه قدرت واقع‌گرایانه مرتبط است (Kuik, 2016: 502). این نظریه همانند رویکرد رئالیستی بر آن است که در نظام بین الملل امروزی، دولت‌ها روابط خود را در یک سیستم بین‌المللی آنارشیک بدون قدرت سلسله مراتبی برتر یا اجبار برای اجرای نظم، مدیریت می‌کنند و در چنین فضایی، یک دولت «هرگز نمی تواند در مورد نیات دولت های دیگر مطمئن باشد (Mearsheimer, 2017: 247).

تسما و وولف این مفهوم را برای «رفتار رقابتی دولت‌های درجه دوم در یک سیستم تک‌قطبی» به کار می-برند و آن را به عنوان یک بسط ساختاری نظریه موازنه قدرت سنتی توصیف می کنند (Tessman & Wolfe, 2011: 216). بنابراین مصون‌سازی استراتژیک توسط دولت های درجه دوم، در یک سیستم تک قطبی غیر متمرکز استفاده می شود؛ در سیستمی که در آن توانایی هژمون برای اعمال قدرت رو به کاهش است (Garlick & Havlová, 2020: 85). برخی نیز مصون‌سازی را پاسخی منطقی به «گذر بالقوه به سوی یک سیستم منطقه‌ای چند قطبی ناپایدار با تعدادی قدرت بزرگ در حال رقابت با یکدیگر» در نظر می‌گیرند (Jones & Jenne, 2022: 209).

مصون سازی استراتژیک از طریق ابزارهای غیرنظامی (به ویژه رفتارهای رقابتی اقتصادی، دیپلماتیک

1. Hedging Strategy

فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

و نهادی) انجام می شود «تا توانایی عملیاتی دولت برتر را تضعیف کند» (Kizeková, 2017: 146). در واقع این مفهوم به الگویی از رفتار سیاست خارجی اشاره دارد که در آن یک دولت به دنبال جبران خطرات، با تعقیب گزینه‌های سیاستی متعدد است (Cheng-Chwee, 2008: 63). این تئوری، بخشی از یک استراتژی گسترده‌تر، چند جهته، و «در هم تنیدگی همه جانبه» است که در آن دولت‌ها، مشارکت را به عنوان سیاست رسمی و توازن‌سازی غیر مستقیم را به عنوان پوششی برای مقابله با دولت‌های دیگر اتخاذ می‌کنند. در این راستا، این نظریه بینش ارزشمندی از تعادل‌سازی نرم را در سیاست خارجی دولت‌ها فراهم می‌کند (Goh, 2007: 121). در این استراتژی کشور مصون کننده، در محیطی صلح آمیز اما توأم با تهدید از تمام تاکتیک‌های تعامل استفاده می‌کند و همزمان به دنبال افزایش قدرت، منافع و نفوذ خود است. هدف این استراتژی جستجوی تنوع به تهدیدات امنیتی و تأمین امنیت نسبی در محیط آنارشیک نظام بین المللی است.

این حوزه نوظهور در روابط بین الملل، قبلا در دیپلماسی اقتصادی چین و خاورمیانه به کار گرفته شد (Salman & Geeraerts, 2015: 102-120) و در سیاست خارجی چین این مفهوم، به معنای شکلی از توازن نرم توسط دولت ضعیف برای مقابله با نفوذ قدرت هژمونیک مانند ایالات متحده برداشت می شد. با این حال می توان گفت مصون‌سازی استفاده شده توسط چین در روابط با ایران و عربستان، یک استراتژی تعامل چندجانبه است که هدف آن تضعیف هژمونی آمریکا و یا تقویت و تضعیف قدرت منطقه‌ای ایران و عربستان است. در این راستا، از زاویه سیاست خارجی چین، مصون سازی استراتژیک برای مقابله با امریکا در خاورمیانه دنبال می شود، اما از نگرش کشورهای خلیج فارس مصون‌سازی استراتژیک برای مقابله با ایران است. پس کشورهای خلیج فارس، از طریق موازنه‌سازی در قالب ابزارهای غیرنظامی(رقابت اقتصادی، دیپلماتیک و نهادی) که محورهای نظریه مصون‌سازی استراتژیک هستند، در صدد هستند تا با چین یک قالب همکاری چند سطحی را دنبال کنند و در پی آن ثبات امنیتی مورد نظر را ایجاد و موجب کاهش تهدید مورد نظرشان از طرف ایران شوند. در این چارچوب، کشورهای خلیج فارس به ویژه عربستان سعودی و امارات، جایگاه خود را در رویکرد مصون‌سازی استراتژیک چین برجسته کرده اند و از این طریق منجر به تضعیف جایگاه ایران در سبد چین شده‌اند.

۲- چرخش دو سویه چین و کشورهای خلیج فارس

روابط سیاسی چین و کشورهای حاشیه خلیج‌فارس در دهه ۱۹۸۰ آغاز شد و این کشورها با توجه به

فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

حسن شهرت تاریخی، تمدن و نداشتن سابقه تجاوزگری چین و ظهور مسالمت‌آمیز آن خواهان گسترش روابط با آن بودند. چین نیز در راستای سیاست خیزش مسالمت‌آمیز در پی گسترش مناسبات اقتصادی و بازرگانی با این دولت‌ها بود. اکنون این روابط در سطوح سیاسی، اقتصادی و تا حدودی نظامی ساختارمند شده است. در ابعاد اقتصادی، روابط چین و کشورهای حاشیه خلیج‌فارس، از سال ۲۰۰۴ با شکل‌گیری مجمع جامع همکاری چین و کشورهای عربی[1] وارد دوران جدیدی شد. گفتگو برای ایجاد منطقه‌ی آزاد تجاری چین-شورای همکاری خلیج‌فارس، در سال ۲۰۰۴ آغاز شد و از آن زمان تاکنون حجم تجارت بین طرفین، از ۲۵ میلیارد دلار به ۹۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۹ و ۱۸۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۹ افزایش یافت. به نوشته گلوبال‌تایمز، حجم تجارت خارجی پکن و جهان عرب در سال ۲۰۲۱ به حدود ۳۳۰ میلیارد دلار رسید که نسبت به سال ۲۰۲۰ میلادی ۳۷٪ افزایش را نشان می دهد (Global Times, 2022).

امروز حجم تجارت کشورهای خلیج‌فارس با چین بیش از ایالات‌متحده آمریکا است. به‌عنوان‌مثال، در سال ۲۰۱۹ حجم روابط اقتصادی میان امارات و آمریکا، ۲۴.۵ میلیارد دلار بود. این در حالی است که حجم تبادلات اقتصادی میان امارات و چین، ۴۶ میلیارد دلار است که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۴۶/۴ درصد افزایش داشته است(Yao, ۲۰۲۲). کشورهای حاشیه خلیج‌فارس ازجمله عربستان سعودی، عراق، امارات متحده عربی، کویت، قطر و عمان ۵۰٪ از کل واردات نفت خام چین را در سال ۲۰۲۱ تشکیل دادند. واردات چین از امارات متحده عربی در سه سال گذشته بیش از دو برابر شده و از ۳۰۷۰۰۰ بشکه در روز در سال ۲۰۱۸ به ۶۴۲۰۰۰ بشکه در روز در سال ۲۰۲۱ افزایش یافته است. افزایش واردات از امارات، تا حدودی کاهش سهم ایران از واردات چین را جبران کرد (EIA, 2022: 5).

چین روابط اقتصادی خود را با سایر کشورهای حوزه خلیج فارس مانند عربستان سعودی، امارات متحده عربی، بحرین، قطر، کویت و عمان، به ویژه در زیرساخت‌ها، ارتباطات، فناوری و انرژی، که همگی حوزه‌های حیاتی برای طرح بلندپروازانه کمربند و جاده چین هستند، تعمیق بخشیده است (Moonakal, 2022). در جریان سفر محمد بن سلمان ولیعهد سعودی به پکن در سال ۲۰۱۷، دو طرف متعهد شدند که همکاری های فضایی را توسعه دهند. بر اساس این توافق، دو کشور قصد دارند در ماموریت چانگ ای ۴[2] به رهبری چین شرکت کنند. این یک پروژه فضایی پیشرفته برای فرود و تحقیق بر روی سطح ماه است. علاوه بر این، چین دو ماهواره شناسایی عربستان سعودی را پرتاب کرد. در دسامبر ۲۰۱۸ و در مارس

1. China Arab States Cooperation Forum (CASCF)
2. Chang'e-4

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

۲۰۲۲، دو کشور یادداشت تفاهمی برای توسعه فناوری فضایی امضا کردند (Salami, 2022).

در ژانویه ۲۰۱۶، در جریان سفر شی جین پینگ، رئیس جمهور چین به عربستان سعودی، دو کشور تفاهم نامه ای را برای ساخت یک راکتور خنک کننده با گاز با دمای بالا امضا کردند. در ۴ آگوست ۲۰۲۰، وال استریت ژورنال گزارش داد که مقامات غربی نسبت به همکاری هسته ای بین چین و عربستان سعودی در ساخت تاسیساتی برای استخراج کیک زرد اورانیوم که تغییر قابل توجهی در برنامه هسته ای غیرنظامی ریاض است، نگران شده اند (Chaziza, 2020:1). چین و کشورهای شورای همکاری خلیج فارس در بیانیه‌ای که در ۹ دسامبر ۲۰۲۲ توسط خبرگزاری عربستان سعودی منتشر شد، برنامه اقدام مشترکی را برای دوره ۲۰۲۳ تا ۲۰۲۷ تصویب کردند که مشارکت راهبردی موجود دو طرف را تقویت می‌کند و بر پیشبرد آن به سمت افق‌های جدید در عرصه‌های مختلف سیاسی، فرهنگی و اقتصادی تاکید می نماید(Yumul & Han, 2022:1). در سال ۲۰۲۰، چین با تجارت دوجانبه به ارزش ۱۶۱٫۴ میلیارد دلار، جایگزین اتحادیه اروپا به عنوان بزرگترین شریک تجاری شورای همکاری خلیج فارس شد (Pee r, & et al, 2022: 2). این کشور در سال ۲۰۰۸ از آمریکا و سپس در سال ۲۰۲۰ از اتحادیه اروپا پیشی گرفت و به مهم ترین منبع واردات خلیج فارس تبدیل شد (Rutledge, 2022). چین سال ۲۰۲۱، خریدار ۲۷٪ نفت عربستان بود. در پایان سال ۲۰۲۱، تجارت دوجانبه این دو کشور بالغبر ۸۷٫۳۱ میلیارد دلار بود که ۳۰٪ نسبت به سال ۲۰۲۰ افزایش داشت. چین با کشورهای حاشیه خلیج‌فارس در دو دهه اخیر در قالب «برنامه مشارکت راهبردی» در حال همکاری و پیوند دوجانبه است و این پیوند پس از کووید ۱۹ در حوزه بهداشت و پزشکی تسریع شده است. واکسن چین در کشورهای عربی عراق، اردن، امارت و بحرین کاملاً ایمن تشخیص داده شده است. عربستان سعودی، قطر، اردن، بحرین، کویت، مراکش، عمان و ... برای همکاری پزشکی در عصر پسا کرونا آمادگی نشان داده‌اند و هیچ‌کدام در بیانه‌های رسمی به دنبال محکوم کردن چین به‌عنوان منشأ کرونا نبوده–اند.

۳-تحلیل یافته‌ها: تأثیر تعامل پکن-کشورهای خلیج فارس بر ایران

۳-۱- تلاش کشورهای خلیج فارس برای بر هم زدن رویکرد متوازن چین

رویکرد چین به ریاض–تهران به صورت محتاطانه بوده و تلاش کرده که ترجیح روابط با یک کشور موجب حذف کشور دیگر نگردد. آنچه مشخص است تاکنون الگوی رفتاری پکن بر مبنای ایجاد تعادل بین ایران و کشورهای خلیج فارس–به ویژه عربستان و امارات– بوده است. هنگامی که از سوی مطبوعات

فصلنامه علمی -پژوهشی پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

در مورد چگونگی واکنش جمهوری خلق چین به تنش بین دو کشور سوال شد، رهبری چین به وضوح اعلام کرد که طرفی را انتخاب نخواهد کرد(Houghton, 2022: 136). جهت گسترش رویکرد توازن‌سازی ، در سال ۲۰۱۶، شی‌جین پینگ، توافق‌نامه‌های مشارکت استراتژیک جامع با عربستان سعودی و ایران را در عرض چند هفته به امضا رساند. در هر دو سال ۲۰۱۷ و ۲۰۱۹، پکن برای جلوگیری از انتقال پیام نادرست، رزمایش‌های نظامی جداگانه‌ای با ایران و عربستان سعودی به فاصله چند هفته برگزار کرد(Marks, 2022:1). همچنین در راستای این رویکرد متوازن چین می‌توان به میانجیگری این کشور برای عادی‌سازی روابط ایران و عربستان و از سرگیری روابط دیپلماتیک دو کشور در مارس ۲۰۲۳ اشاره کرد. به گفته اویلین گو، رویکرد مصون‌سازی توسط دولت‌های کوچک‌تر به کار گرفته می‌شود تا راهی برای به حداکثر رساندن منافع از طریق اشکال خاص همکاری با قدرت‌های بزرگ استفاده کنند (Goh, 2007: 241). از این منظر تلاش کشورهای عربی بر هم زدن رویکرد متوازن چین با کشورهای منطقه قابل تحلیل است.

اکنون کشورهای عربی در صدد هستند تا با برجسته سازی تهدید ایران و حضور در سبد چین، این رویکرد متوازن را بر هم زنند. سیاست خارجی کشورهای شورای همکاری خلیج فارس از جمله عربستان و امارات با نگرانی عمیق و سوء ظن نسبت به توسعه قدرت منطقه ای ایران هدایت می شود. به زعم سعودی‌ها، یکی از خطرات مستقیم برای امنیت این کشور در تهدید وجودی متصور ایران نهفته است که هم برای ثبات رژیم سعودی و هم برای امنیت منطقه‌ای تهدید ایجاد می‌کند. این نگرانی باعث شده بود که رهبری عربستان سعودی به واسطه «ترس از افزایش نفوذ ایران» به مسائل منطقه‌ای مربوط به ایران نزدیک شود (Tammimi, 2012: 12). محمد بن سلمان که رویکردی عمل‌گرایانه و قاطعانه در مهار نفوذ ایران اتخاذ کرده، به‌ویژه به شرکای نزدیک ایران، یعنی چین و روسیه، نزدیک شده و در صدد بوده آن‌ها را از ایران دور کند. به گفته فولتون، اهمیت شورای همکاری خلیج فارس از نظر اقتصادی بسیار بیشتر از اهمیت ایران است و این به آن‌ها کمک می کند تا برای ایجاد توازن با ایران به چین تکیه کنند (Fulton, 2018: 123). نوع سرمایه‌گذاری و ابتکارات کشورهای خلیج فارس در این زمینه، کفه توازن را به نفع آن‌ها و به ضرر ایران در سبد چین افزایش داده و جایگاه کشورهای خلیج فارس را نسبت به ایران در نگاه چین برجسته تر کرده است.

۳-۲- تعامل چند سطحی پکن و کشورهای خلیج فارس جهت‌تنوع بخشیدن به ریسک

در راستای استراتژی پکن برای ایجاد توازن که در چارچوب مصون‌سازی استراتژیک معنی پیدا

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

می‌کند، همکاری اقتصادی، سیاسی و امنیتی پکن با رقبای ایران در خاورمیانه را افزایش یافته است. چین روابط اقتصادی خود را با سایر کشورهای حوزه خلیج فارس مانند عربستان سعودی، امارات متحده عربی، بحرین، قطر، کویت و عمان، به ویژه در زیرساخت‌ها، ارتباطات، فناوری و انرژی، که همگی حوزه‌های حیاتی برای طرح بلندپروازانه کمربند و جاده چین هستند، تعمیق بخشیده است (Moonakal, 2022).

چین و قطر در هفت زمینه اصلی شامل هماهنگی سیاست‌ها، ارتباطات، تجارت و سرمایه‌گذاری، همکاری‌های انرژی، همکاری‌های مالی، روابط نظامی، گردشگری و روابط فرهنگی با هم همکاری دارند (Chaziza, 2022 : 78). چین از بحرین در پیشبرد «چشم انداز اقتصادی ۲۰۳۰» حمایت می کند و آماده تقویت همکاری های دوجانبه در زمینه هایی مانند ارتباطات 5G، تجارت الکترونیک، اقتصاد دیجیتال و کلان داده، مشارکت فعال در پروژه های توسعه بزرگ بحرین، پیشرفت مداوم زیرساخت ها، فتوولتائیک، بررسی همکاری در زمینه هایی مانند انرژی های نو و هوافضا است. امارات اکنون بزرگترین مرکز لجستیکی چین در خاورمیانه است و بیش از ۶۰ ٪ تجارت چین در منطقه از طریق این کشور ترانزیت می شود. امروز بیش از ۶۰۰۰ شرکت چینی در امارات متحده عربی فعالیت دارند و تفاهم نامه ها و موافقت نامه های متعددی امضا شده که فرصت های جدیدی را در زمینه هایی مانند انرژی پایدار، امنیت غذایی و انرژی، خدمات مالی، آموزش و امور بشردوستانه بین المللی باز کرده است (Al- Dhaheri, 2021). در شانگهای، تقریباً ۲۰ شرکت اماراتی در صنایع مختلف از جمله هوافضا، پتروشیمی، خدمات مالی، آلومینیوم، گردشگری، هتل ها، سرمایه گذاری، بنادر، مناطق آزاد تجاری و املاک حضور دارد (Yao, 2022).

در طول سفر شی‌جی‌پینگ در سال ۲۰۱۶ «مشارکت جامع راهبردی[1]» و یک «کمیته مشترک سطح عالی[2]» برای هدایت این مشارکت اعلام شد که که نشان دهنده تعهد به همکاری در طیف گسترده ای از منافع متقابل بود. فارغ از این مکانیسم‌های دوجانبه، رابطه طرفین در یک ابتکار منطقه‌ای گسترده‌تر تحت عنوان ابتکار «۳+۲+۱» قرار می‌گیرد که شی در سال ۲۰۱۴ در مجمع همکاری چین و کشورهای عربی[3] به عنوان الگویی برای ادغام کشورهای عربی در ابتکار یک کمربند و یک راه اعلام کرد. تحت این الگو، هر عدد نشان دهنده یک اولویت همکاری متفاوت است: ۱- انرژی، ۲- سرمایه‌گذاری و زیرساخت،

1. comprehensive strategic partnership
2. High Level Joint Committee (HJLC)
3. China-Arab States Cooperation Forum

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

۳- انرژی هسته‌ای، ماهواره فضای و انرژی تجدیدپذیر. این الگو در سند «سیاست عربی چین[1]» در سال ۲۰۱۶ که همزمان با سفر شی جینپینگ به عربستان سعودی منتشر شد، مجدداً مورد تاکید قرار گرفت (Xinhua, 2016). با توجه به این نقشه راه، چین برای روابط قوی تر با کشورهای عربی، در قالب الگوی همکاری «۳+۲+۱»، چارچوب مفیدی برای بهبود روابط دوجانبه کشورهای خاص منطقه خلیج فارس با چین ارائه می دهد. بر این اساس می توان گفت چین در چارچوب سیاست مصون‌سازی استراتژیک خود، به منظور نفوذ نرم توسط ابزارهای غیرنظامی، به موازات کاهش نقش و نفوذ ایالات متحده در منطقه، روابط خود را به صورت درهم‌تنیده و همه‌جانبه با این کشورها، افزایش داده است.

از سوی دیگر باید توجه داشت که در روابط چین و شورای همکاری خلیج فارس، متغیرهایی چند سطحی و چند بعدی وجود دارد که مسیر حرکت طرفین را توسعه می دهد و انگیزه‌های پشت بیانیه ضد ایرانی دسامبر ۲۰۲۲ شورای همکاری خلیج فارس و چین را آشکار می‌کند. مهم‌ترین اهداف مصون‌سازی استراتژیک کشورهای خلیج فارس با چین، جلوگیری از هر گونه اثرات بی ثبات کننده تهدید ایران بر آن‌ها و حداکثرسازی موقعیت چانه‌زنی آن‌ها در مسائل منطقه‌ای و جهان است. دولت‌های خلیج فارس با چرخش به سمت چین سعی کرده‌اند که همه قدرت‌های بزرگ را در امور استراتژیک منطقه بگنجانند. مفهوم اصلی نظریه مصون‌سازی استراتژیک در حوزه مالی، کاهش ریسک از طریق تنوع بخشیدن به سرمایه‌گذاری و منافع استراتژیک است. این مفروض نظریه فوق، رهنمودی برای درک سیاست متنوع سرمایه‌گذرای چین و کشورهای خلیج فارس است و دو طرف به دنبال پیش بردن منافع خود از طریق تنوع بخشیدن به ریسک های پیش روی خود هستند.

بر مبنای نظریه مصون‌سازی استراتژیک، تعامل چندجانبه بین چین و شرکای خلیج می تواند زمینه برتری دولت‌های دیگر را تضعیف کند. اگر چه از زاویه چین، در این بازی، بیشتر تضعیف برتری آمریکا در منطقه مد نظر است، اما از دید کشورهای خلیج فارس این مصون‌سازی استراتژیک، منجر به تضعیف قدرت منطقه‌ای ایران خواهد شد. به زعم دولت‌های خلیج فارس، همکاری چندجانبه با چین، پوششی برای مقابله با ایران و ایجاد تعادل غیر مستقیم است.

۳-۲- توسعه تعامل چندسطحی در حوزه‌های مزیت روابط تهران-پکن

تعامل چین با کشورهای خلیج فارس شامل حوزه‌های همکاری است که مزیت روابط ایران و چین هستند. با توسعه روابط چین با این کشورها، سطح روابط ایران و چین تحت تأثیر قرار می‌گیرد.

1. China Arab Policy

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

۳-۲-۱-پوشش کمربند- راه و چشم‌اندازهای همکاری کشورهای عربی خلیج فارس

در چند سال اخیر، کشورهای عربی خلیج فارس نقش عملیاتی را در ابتکار کمربند و راه چین ایفا کرده‌اند. بلوک کشورهای مذکور، ستون مرکزی طرح کمربند و جاده چین هستند - امارات متحده عربی و عربستان سعودی به ترتیب در رتبه های دوم و سوم به عنوان مقاصد برتر پروژه های ساخت و ساز چینی تحت این طرح قرار گرفته اند(Pee r, & et al, 2022: 2). قطر شریک مهم چین در طرح کمربند و جاده، دومین منبع بزرگ گاز طبیعی مایع (LNG) چین است. کویت اولین کشور در منطقه‌ی منا بود که ابتکار فوق را امضا کرد. این طرح با چشم‌انداز ۲۰۳۵ کویت سازگار است که هدف آن گذر از اقتصاد نفتی و تبدیل شدن به یک مرکز تجاری و مالی تا سال ۲۰۳۵ است(Global Times, 2021). امارات متحده عربی به طور کامل از طرح کمربند و جاده چین حمایت کرده و پروژه هایی مانند بازار معامله گران دبی، بازار ییوو[1] امارات و منطقه ی نمایش ظرفیت صنعتی چین و امارات را با مشارکت سرمایه و شرکت های چینی راه اندازی کرده است(Interesse, 2022). بر این اساس می توان گفت کشورهای عربی، چشم‌اندازهایی توسعه ای را تعریف کرده‌اند که با ابتکار کمربند و راه چین همپوشانی دارد و این مهم زمینه همکاری دوسویه را گسترش داده است. چشم‌انداز ۲۰۳۰ عربستان، چشم‌انداز ۲۰۳۰ قطر، چشم‌انداز ۲۰۲۱ امارات (۲۰۳۰ ابوظبی)، چشم‌انداز ۲۰۳۵ کویت، چشم‌انداز ۲۰۴۰ عمان و چشم‌انداز ۲۰۳۰ بحرین در همین راستا قرار می گیرند. بر این مبنا می توان گفت در چارچوب مصون‌سازی استراتژیک هدف چین، حفاظت از منافع ملی خود از طریق شبکه‌های اتصال هماهنگی و همکاری با همه کشورهای خلیج فارس و ایران است.

به عنوان نمونه، انرژی، تجارت، سرمایه گذاری و زیرساخت ها همگی از ویژگی های ثابت پروژه‌های طرح کمربند و راه هستند (Fulton, 2020: 10). برای مثال، در مرحله کنونی، کمربند و راه و چشم انداز ۲۰۳۰ عربستان سعودی در حال همگرایی هستند. دامنه همکاری بین دو کشور تا حد زیادی از نفت به صنعت، ساخت و ساز زیرساخت ها و سایر زمینه ها در حال گسترش است و در سفر ۷ دسامبر ۲۰۲۲ شی-جین پینگ به عربستان بر پیوند این دو ابتکار تأکید شد. در صورت پیوند عمیق‌تر عملیاتی ابرپروژه «کمربند و راه» چین با «چشم‌انداز ۲۰۳۰» عربستان سعودی و سایر چشم‌اندازهای توسعه‌ای کشورهای عربی خلیج فارس، می توان انتظار داشت سهم و نقش ایران در این ابتکار چین کاسته شود. رهبران چینی با طراحی پروژه یک کمربند یک جاده و درگیر کردن منافع عربستان با این پروژه، ضمن دسترسی به انرژی

1. YIWU

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

این کشور، هم‌زمان به دنبال ایجاد توازن قدرت در برابر فشارهای اقتصادی ایالات‌متحده بر کشور خود هستند. از سوی دیگر، رهبران سعودی با طرح افق ۲۰۳۰ در راستای طرح چینی یک کمربند یک جاده و نیز توسعه سیاست نگاه به شرق، درصدد ایجاد موازنه قدرت در برابر گسترش نفوذ ایران در منطقه و نیز کاهش تنش‌ها و فشارهای ایالات‌متحده بر خود از طریق ایجاد یک متحد راهبُردی جدید در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی برای ریاض می باشند. در واقع هم رهبران چین و هم رهبران کشورهای عربی به ویژه عربستان در چارچوب مصون‌سازی استراتژیک به روندها در حال شکل‌گیری به گونه‌ای پاسخ می‌دهند که کمترین هزینه را برای آن‌ها داشته باشد.

۳-۲-۲- سرمایه‌گذاری متنوع انرژی چین در کشورهای خلیج فارس جهت پوشش ریسک

براساس آمار «اداره اطلاعات انرژی امریکا»[1]، ۵۰٪ از واردات نفت چین در سال ۲۰۲۱ از کشورهای حاشیه خلیج‌فارس تأمین شد. عربستان سعودی ۱۷٪، عراق ۱۱٪، عمان، ۹٪، کویت ۶٪، امارت ۶٪ و قطر ۲٪ از نفت چین را تأمین می‌کنند. علاوه بر نفت، واردات گاز از قطر توسط چین صورت می‌گیرد (EIA, 2022: 5).

شکل (۱): مبدأ واردات انرژی چین در سال ۲۰۲۲ (سهم کشورهای خلیج فارس)

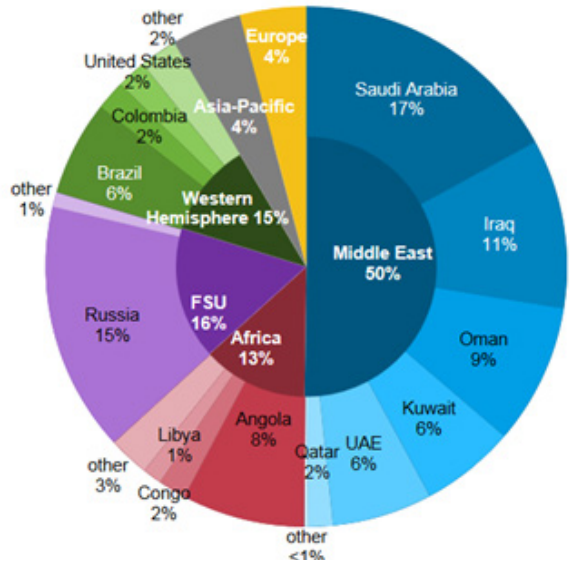

(EIA, 2022)

1. U.S. Energy Information Administration EIA

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

از مجموع ۱۰۰٪ گاز وارداتی چین، ۳۵٪ از طریق خط لوله و ۶۵٪ از طریق «گاز طبیعی مایع» (الان‌جی)، است که از ۷٪ الان‌جی چین از قطر وارد می‌شود. در ۵ سال گذشته، تقاضای گاز طبیعی در چین افزایش یافته و فرصت‌ها را برای همکاری شرکت‌های چینی با کشورهای حاشیه‌ی خلیج‌فارس ازجمله قطر فراهم کرده است. بر مبنای قرارداد سال۲۰۱۹ چین و قطر، قرار شد شرکت «قطر پترولیوم[1]» از سال ۲۰۲۲، ۳.۵ میلیون تن گاز طبیعی مایع را برای مدت ۱۵ سال به شرکت چینی عرضه کند(International Gas Union, 2021: 82). بدین ترتیب، صادرات «گاز طبیعی مایع» قطر به چین سالانه به بیش از ۱۵.۵ میلیون تن خواهد رسید. در سال ۲۰۱۹، طرفین توافقنامه ساخت یک مجتمع پتروشیمی و پالایشگاهی را در استان لیائونینگ[2] با سرمایه‌گذاری مشترک امضا کردند . در چارچوب سیاست تنوع‌سازی انرژی چین عربستان و امارات قادر خواهند بود از اهرام رابطه انرژی با چین علیه ایران استفاده کنند.

برخلاف انتظار ایران، چین همچنین یک قرارداد گازی عظیم ۲۷ ساله با قطر امضا کرد که سالانه ۴ میلیون تن گاز طبیعی مایع در اختیار چین قرار می دهد. روند در حال ظهور در خلیج فارس این است که چین در حال تعمیق روابط چند بعدی خود با عربستان سعودی، امارات و قطر است؛ روابطی که دستکم بخشی از آن به زیان ایران در حال گسترش می باشد (Golmohammadi, 2023: 2). در همین راستا، آرامکو در اوایل سال ۲۰۲۲ تصمیم نهایی سرمایه گذاری خود را برای ساخت یک مجتمع پالایشگاهی و پتروشیمی ۱۰ میلیارد دلاری در شمال شرقی چین گرفت که بزرگترین سرمایه گذاری خود را در دومین اقتصاد بزرگ جهان به حساب می آید(Reuters, 2022). با این سرمایه‌گذاری، حجم معاملات میان چین و عربستان با تفاوت فاحشی، به ۷۳ میلیارد دلار می رسد که در برابر مبادلات ۱۹ میلیارد دلاری با ایران، بسیار قابل اعتناتر است. این وضع ریاض را در صدر شرکای خاورمیانه ای چین تثبیت کرده است. این امر ضمن تقویت موقعیت تجاری و سیاسی عربستان و چین در برابر ایران، موجب برتری عربستان در معادلات نفتی و تجاری منطقه با چین شده است (Alterman, 2019: 5-6). چین با تنوع سازی سرمایه‌گذاری انرژی در غرب آسیا، زنجیره ارزش جهانی را به منظور پیشبرد مصون‌سازی استراتژیک تقویت کرده است.

این دسته سرمایه‌گذاری‌های چین از این منظر بر ایران تأثیر دارد که حوزه‌های مشترک سرمایه‌گذاری چین و ایران هستند. به عنوان مثال، سرمایه‌گذاری چین در گاز قطر در میدان گنبد شمالی است که میدان

1. Qatar petroleum
2. Liaoning Province

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

مشترک نفتی با ایران است و در ایران با عنوان پارس جنوبی شناخته می‌شود. همچنین سرمایه‌گذاری پالایشگاهی از محورهای مشترک همکاری ایران و چین است که افزایش حجم سرمایه گذاری عربستان در این حوزه، پتانسیل ایران را در ظرف چین کاهش می دهد. در قالب مصون‌سازی استراتژیک، کشورهای خلیج فارس نقش پر رنگی را برای چین ایفا نموده‌اند تا تا به عنوان پوشش ریسک سرمایه‌گذاری در ایران عمل کنند.

۳-۲-۳- همکاری در حوزه فناوری، فضا و انرژی پاک

ایالات متحده متحدان خود در خلیج فارس مانند عربستان سعودی و امارات را از توسعه همکاری در حوزه فن آوری 5G با شرکت چینی هوآوی منع کرده است اما چین ابزارهای فناوری دیگری را برای متعادل کردن روابط خود با عربستان سعودی به کار گرفته است. در جریان سفر محمد بن سلمان ولیعهد سعودی به پکن در سال ۲۰۱۷، دو طرف متعهد شدند که همکاری های فضایی را توسعه دهند. بر اساس این توافق، دو کشور قصد دارند در ماموریت چانگ ای۴ [1] به رهبری چین شرکت کنند. این یک پروژه فضایی پیشرفته برای فرود و تحقیق بر روی سطح ماه است. علاوه بر این، چین دو ماهواره شناسایی عربستان سعودی را پرتاب کرد. در دسامبر ۲۰۱۸ و در مارس ۲۰۲۲، دو کشور یادداشت تفاهمی برای توسعه فناوری فضایی امضا کردند (Salami, 2022).

در ۱۶ مارس شرکت علوم فضایی و فناوری چین [2] با شهر ملک عبدالعزیز برای علم و فناوری [3] قرارداد مشارکت امضا کرد. این قرارداد تولید پهپاد چینی CH-4 [4] را در خاک عربستان قانونی کرد. تاسیس یک کارخانه هواپیماهای بدون سرنشین چینی در عربستان سعودی اولین کارخانه از نوع خود در خاورمیانه است و به پکن اجازه می دهد تا بر بخشی از بازار تسلیحات عربستان تسلط پیدا کند (Ramani, 2017: 2). چین سیاست «کربن خنثی» [5] تا سال ۲۰۶۰ را دنبال می‌کندکه با تمایل عربستان سعودی برای دور شدن از سوخت‌های فسیلی به سمت انرژی‌های سبزتر مانند هیدروژن و خورشید همسو است (Sun, 2022).

۳-۲-۴- ربودن گوی سرمایه گذاری زیرساختی از ایران

امروز «دو بال» تجارت و سرمایه گذاری در زیرساخت ها در روابط چین و کشورهای خلیج فارس در مرحله نسبتا پیشرفته ای قرار دارند. به عنوان نمونه چین از سال ۲۰۱۴ هر سال بزرگترین شریک تجاری

1. Chang'e-4
2. China Aerospace Science and Technology Corporation
3. King Abdulaziz City for Science and Technology
4. CH-4 unmanned aerial vehicles (UAVs)
5. carbon neutrality

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

عربستان سعودی بوده و عربستان سعودی همواره برترین شریک تجاری چین در خاورمیانه به شمار رفته است (Qian & Fulton, 2017: 14). چین طی ۱۰ سال گذشته، موفق به انعقاد ۵۰ قرارداد با امارات شده است. تنها در سال ۲۰۱۹، ۱۶ معاهده توسط مقامات دو کشور امضا شد. مهم‌ترین آن‌ها موافقتنامه همکاری اقتصادی و فنی بود که توسط کمیته مشترک اقتصادی دو طرف ارائه شده بود(Pena, 2022:1). پکن، سهام قابل توجهی در چندین پروژه بزرگ قطری از جمله پروژه های مطرح مانند استادیوم لوسیل برای جام جهانی فوتبال ۲۰۲۲ داشت(China Briefing, 2022). در سال‌های ۲۰۲۰ و ۲۰۲۱، قطر و شرکت‌های پتروشیمی چین تعدادی قرارداد تجاری امضا کردند. طرفین قرارداد صادراتی برای ۲۸۱۴ اتوبوس برقی و دیزلی امضا کردند که برای کمک به حمل و نقل در جام جهانی فوتبال بود (Shan & et al, 2022: 2).

تمرکز چین بر بخش سرمایه‌گذاری این کشورها نشان می‌دهد که شرکای قابل اعتمادتری نسبت به ایران تحت تحریم هستند. چین سرمایه گذاری های معین، با ثبات و با بازده بالا را ترجیح می دهد (Golmohammadi, 2023: 2). دولت چین شرکت‌های چینی با صلاحیت بیشتری را برای سرمایه‌گذاری و تجارت در بحرین تشویق می‌کند و امیدوار است که بحرین به ایجاد یک محیط تجاری باز، منصفانه و بدون تبعیض برای شرکت‌های چینی ادامه دهد. در ماه مارس ۲۰۲۰ بانک سرمایه‌گذاری زیرساخت آسیا به ابتکار چین ۶۰ میلیون دلار وام به پروژه ۵۰۰ مگاواتی انرژی خورشیدی «ایبری ۲» در عمان اختصاص داد (Mogielnicki, 2020). از سال ۲۰۲۲، حدود ۶۰۰۰ کسب و کار چینی در امارات متحده عربی فعالیت می کنند که عمده آنها در بخش های زیرساختی و انرژی فعال هستند.

شکل (۲): میزان سرمایه‌گذاری چین در کشورهای منطقه خلیج فارس و ایران

(RAND Corporation, 2022)

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

اندیشکده رند در نقشه فوق، کشورهایی که چین در اقتصاد آن‌ها سرمایه‌گذاری کرده (بالای ۵ میلیارد) با قهوه‌ای و رنگ قرمز نشان داده است. چنانچه مشخص است، چین در کشورهای عربی سرمایه‌گذاری گسترده انجام داده ولی در ایران سرمایه‌گذاری اندک است. می‌توان گفت چین به خاطر حفاظت از سرمایه‌های خود مجبور به حضور در کشورهای عربی می‌باشد. روندهای موجود نشان می‌دهد، در وضعیت کنونی، سطح روابط چین و کشورهای حاشیه خلیج‌فارس در ابعاد تجاری، واردات انرژی، سرمایه‌گذاری مشترک در حال رشد است، اما در ایران اینگونه نیست. قرارداد ۶۰ میلیارد دلاری با قطر در زمینه ال‌ان‌جی در ماه نوامبر و امضای قرارداد ۳۰ میلیارد دلاری با عربستان (۳۴ قرارداد سرمایه‌گذاری و اقتصادی در بخش‌های مختلف ازجمله انرژی پاک، حمل‌ونقل، صنایع پزشکی و ساخت‌وساز)، عملیاتی شدن قرارداد ۲۵ ساله ایران و چین را با چالش جدی مواجه می‌کند.

در وضعیت فعلی عدم ثبات اقتصادی، تورم، نوسانات نرخ ارز و احتمال افزایش تحریم ها بر ذهن سیاست گذاران چینی برای سرمایه گذاری در ایران بسیار اثر گذار است و کشورهای خلیج فارس به سرعت در حال ربودن گوی سرمایه‌گذاری زیرساختی چین از ایران هستند.

۳-۲-۵- توسعه همکاری نظامی-تسلیحاتی چین و کشورهای عربی خلیج فارس

در حوزه نظامی و تسلیحاتی نیز روابط چین و کشورهای عربی خلیج فارس رو به گسترش است. از سال ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۸ تعداد دیدار مقامات نظامی دریایی چین با عربستان سعودی ۸، کویت، ۲، اردن ۱، بحرین ۱، قطر ۲، عمان ۲۵، و امارات ۳ بوده است (Benabdallah & et al, 2019: 41) سران نظامی چین و عربستان در سال ۲۰۲۲ در سنگاپور باهم دیدار کردند. حضور دیپلماتیک مقامات نظامی دریایی چین در کشورهای حاشیه‌ی خلیج‌فارس به‌ویژه عمان نشان می‌دهد که این کشور بر روی توسعه نفوذ دریایی در این کشورها برنامه دارد. این حضور دیپلماتیک پکن در ابعاد نظامی تحت عنوان راهبرد «نظامی نرم[1]» شناخته می‌شود. موشک‌های بالستیک ساخت چین که در سال ۱۹۸۶ توسط عربستان خریداری شده بود در رژه نظامی در ۲۹ آوریل ۲۰۱۴ آشکار شد. در سال ۲۰۱۷، امارات تعداد نامعلومی هواپیمای بدون سرنشین چنگدو۲ [2] ساخته شده توسط گروه صنعت هواپیماسازی چنگدو چین را خریداری کرد. در ژانویه ۲۰۱۹، رسانه‌های بین‌المللی تصاویر ماهواره‌ای از پایگاه موشکی الوطح عربستان (واقع در ۲۰۰ کیلومتری جنوب غربی ریاض) را نشان دادند. حساسیت‌های مربوط به امنیت انتقال انرژی به چین و ضرورت ایجاد امنیت برای پروژه‌های زیرساختی و انتقال کالا در چارچوب ابتکار «یک کمربند و یک‌راه»

1. soft military
2. CAIG Wing Loong II

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

ازجمله عواملی است که در آینده چین را وادار به همکاری امنیتی-نظامی با دولت‌های غرب آسیا می‌کند. اکنون شرکت‌های چینی امتیاز تأسیس پایانه‌ها در شش بندر (پاکستان، سریلانکا، مصر، جیبوتی، امارت) را به دست گرفته‌اند که این امتیازها بعضاً جنبه امنیتی دارد(Benabdallah & et al, 2019: 33).

در نمایش دیگری از روابط رو به رشد نظامی، شناورهای نیروی دریایی چین در چارچوب مانور ضد دزدی دریایی در خلیج عدن در نوامبر ۲۰۱۹ - تنها یک ماه قبل از رزمایش سه جانبه ایران، روسیه و چین - از بندر جده بازدید کردند تا رزمایشی مشترک در پایگاه دریایی ملک فیصل برگزار کنند. پکن در فضای تغییرات ژئوپلیتیکی منطقه، فرصتی برای تقویت روابط امنیتی-نظامی با کشورهای غرب آسیا به‌ویژه کشورهای ثروتمند شورای همکاری خلیج‌فارس پیدا کرده و تجارت اسلحه با آن‌ها را برنامه‌ریزی می‌کند (Ningthoujam, 2021: 3). در سال ۲۰۱۶، امریکا فروش پهپادهای بدون سرنشین را به ۴۸ کشور ازجمله عربستان سعودی متوقف کرد. چین بلافاصله فروش پهپادها را برای جایگزین شدن به عربستان سعودی و امارات آغاز کرد. همچنین، شرکت علوم فضایی و فناوری چین[1] موافقت خود را برای تولید پهپاد موسوم به «رنگین‌کمان ۴»[2] در عربستان سعودی اعلام کرد (Chan, 2017). در سال ۲۰۱۸، عربستان سعودی و امارات هرکدام ۴۰ میلیارد دلار برای تسلیحات چینی هزینه کردند. چین بین سال‌های ۲۰۱۶ تا ۲۰۲۰ حجم انتقال تسلیحات خود به این دو کشور را در مقایسه با سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۵ به ترتیب ٪۳۸۶ و ۱۶۹ ٪ افزایش داد. درحالی‌که سهم چین از بازار تسلیحات عربستان و امارات در مقایسه با سایر صادرکنندگان تسلیحات سنتی ناچیز است، این ارقام نشان دهنده ورود سامانمند چین به منطقه از منظر امنیتی است(Ningthoujam, 2021: 4). در چارچوب نظریه مصنون‌سازی استراتژیک هدف چین از معاملات تسلیحاتی با کشورهای حاشیه خلیج فارس بر هم زدن توازن با ایران نیست؛ بلکه پوشش ریسک امنیتی در فضای آنارشیک برای کسب منافع بیشتر است، اما توسعه رو به رشد دامنه همکاری کشورهای عربی با چین در این بخش می‌تواند بر روی روابط نظامی-تسلیحاتی ایران و چین در آینده تأثیر داشته باشد.

از دیدگاه عربستان سعودی، تنوع بخشیدن به خرید تسلیحات و دستیابی به فناوری موشک های بالستیک برای تقویت قابلیت های بازدارندگی، کاهش وابستگی خارجی و حفظ برابری با ایران ضروری است (Malla, 2022: 2). در حالی که ایالات متحده مایل به فروش پهپادهای مسلح به عربستان سعودی نیست، چین وارد عمل شده است تا یک کارخانه تولید پهپادهای CH-4، مشابه جنرال اتمیکس

1. China Aerospace Science and Technology Corporation (CASC)
2. CH-4 Caihong (“Rainbow”)

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

امکیو-۱ [1] آمریکایی، در این کشور بسازد. اگرچه در بلندمدت، چین قادر به پر کردن شکاف فروش تسلیحات آمریکا برای عربستان سعودی نیست، اما حمایت پکن در حوزه نظامی به خوبی با استراتژی عربستان برای ایجاد یک صنعت نظامی مطابقت دارد. عربستان سعودی به دنبال ارتقای قابلیت های موشکی خود برای تقویت قابلیت های خود در یمن است؛ جایی که پادشاهی همچنان در حال جنگ با حوثی های وابسته به ایران است (Masterson, 2022).

چین هواپیماهای بدون سرنشین به عربستان سعودی، امارات متحده عربی، مصر، عراق و اردن صادر کرده که این پهپادها در مناطق درگیری در کشورهایی از جمله لیبی و یمن مورد استفاده قرار گرفته اند (Oki, 2022). امارات در سال ۲۰۲۲، ۱۲ فروند هانگدو جی ال-۱۰ [2] به شرکت ملی واردات و صادرات فناوری هوانوردی چین [3] سفارش داد که قرار است در آینده ۳۰ فروند دیگر اضافه شود. در صورت اجرای این توافق، تغییری چشمگیر در سنت امارات در خرید هواپیمای نظامی رقم خواهد خورد Kahwaji, ۲۰۲۲))، امری که می تواند نوع روابط ایران و چین را نیز تحت تاثیر قرار دهد. در همین راستاست که شورای همکاری خلیج فارس از چین انتظار دارد که از ابتکارات امنیتی خود برای عقب راندن نفوذ منطقه ای ایران و بازدارندگی از فعالیت های نظامی آن حمایت کند(Golmohammadi, 2023).

همکاری موشکی چین و عربستان، علاوه بر اینکه می‌تواند زمینه‌های همکاری تهران-پکن را در بخش تسلیحات محدود کند، رقابت تسلیحاتی را در منطقه تشدید خواهد کرد و بر روی هزینه‌های تسلیحات ایران و آرایش شرکای آن تأثیر خواهد گذاشت. توسعه روابط موشکی پکن-ریاض، همچنین باعث افزایش هزینه‌های نظامی تهران در رقابت منطقه‌ای ایران- عربستان خواهد شد. از آنجا که ایران دارای پتانسیل‌های همکاری نظامی و تسلیحاتی با چین است و این امر در رزمایش‌های مشترک چند سال اخیر نیز نمود عینی داشته است، کشورهای خلیج فارس می‌کوشند با سرمایه‌گذاری در بخش تسلیحاتی چین، اجازه همکاری عمیق و راهبردی را به ایران ندهند. باید توجه داشت که اکنون حجم همکاری تسلیحاتی چین و عربستان باعث حذف یا کاهش نقش ایران نشده است، اما روندهای موجود از تلاش عربستان برای نقش آفرینی بیشتر در سبد تسلیحاتی چین دارد که می تواند در آینده بر روابط ایران و چین تأثیر منفی بگذارد.

۳-۲-۶- اعلام حمایت امنیتی چین از کشورهای شورای همکاری خلیج فارس

خروجی دیدار ۷ تا ۱۰ دسامبر ۲۰۲۲ شی‌جین‌پینگ با رهبران کشورهای عرب منطقه سه دیدار

1. MQ-1 Predator
2. Hongdu JL-10 (L-15)
3. China National Aero-Technology Import & Export Corporation

انجمن مطالعات جهان اسلام
Islamic World Studies Association
جمعیة دراسات العالم الاسلامی
فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

و نشست بود: نشست سران عربستان و چین، نشست سران عربی و چین، نشست شورای همکاری خلیج‌فارس و چین. در این سه نشست دو بیانیه منتشر شد (Rumley & et al, ۲۰۲۲). به زعم رسانه‌ها، محورهای اصلی بیانیه‌ها حفاظت از حاکمیت و تمامیت ارضی، حمایت طرف چینی از ابتکارات عربستان در یمن، امنیت انرژی، انتقال انرژی، تعمیق همکاری در چارچوب کمربند-راه، همکاری برای تضمین برنامه صلح آمیز هسته‌ای ایران، عدم دخالت در امور داخلی کشورهای دیگر، حمایت از راه حل دو کشوری در فلسطین، دستیابی به راه‌حل مسالمت‌آمیز برای موضوع جزایر سه‌گانه و... بود (China dialy, 2022, Ruters, 2022)، (یورو نیوز، ۱۴۰۱، ۲۰۲۲/۱۲/۱۰). با سفر شی به عربستان، نقش موازنه آن با ایران کم‌رنگ گردید و ترازو با ورود چینی‌ها به اختلافات ژئوپلتیکی و منطقه‌ای به نفع شورای همکاری خلیج فارس بالا رفت.

به گفته کارشناسان چینی، اتخاذ موضع مشترک چین و کشورهای شورای همکاری خلیج فارس در مورد طیف وسیعی از مسائل اقتصادی، سرمایه‌گذاری‌های سبز و حتی مناسبات منطقه‌ای، نشان از یک دوره دائمی در روابط طرفین دارد. اتخاذ موضع مشترک در مورد مسائل فعلی و گذشته، مانند مسئله جزایر سه گانه بین امارات و ایران، نشان می دهد که روابط شورای همکاری خلیج فارس با چین بر پایه های دائمی تری استوار شده است (Yumul & Han, 2022:1).

در این بیانیه‌ها اغلب مسائل امنیت منطقه‌ی غرب آسیا ازجمله (بحران یمن، مسئله فلسطین، سوریه، عراق) ذکر گردیده و بر ضرورت ثبات و امنیت تأکید شده است. تأکید بر این مسائل ازیک‌طرف عربستان را کانون اصلی نظم‌دهنده منطقه قرار داده و از طرف دیگر نشان از موضع مشترک چین با عربستان در مسائل منطقه‌ای دارد (Marks, 2022). به‌عنوان نمونه از ابتکارت عربستان برای بحران یمن حمایت می‌کند و نقش آن را در نظم منطقه‌ای برجسته جلوه می‌دهد.

۳-۲-۶-۱- حمایت چین از موضع شورای همکاری خلیج فارس درباره یمن

پکن در چند سال گذشته به صورت ضمنی از موضع عربستان در یمن حمایت کرده است. تصمیم پکن برای تقویت روابط خود با دولت منصور هادی که مورد حمایت سعودی است، ارتباط نزدیکی با ساخت پایگاه نیروی دریایی چین در جیبوتی، منافع تجاری چین و جاه طلبی های قدرت بزرگ چین درخاورمیانه دارد. چین علاوه بر اعطای کمک‌های بشردوستانه به مقامات همسو با منصور هادی، از تلاش‌های نیروهای حوثی مورد حمایت ایران برای تشکیل دولت جدید در صنعا انتقاد کرده و تسلیحات پنهان‌کاری را به عربستان سعودی فروخته است تا به مداخله نظامی ریاض در یمن کمک کند. حمایت

فصلنامه علمی -پژوهشی پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

غیرمستقیم چین از هادی همچنین بر تعهد پکن به تقویت مشارکت امنیتی رو به رشد خود با عربستان سعودی تاکید می کند. این مشارکت به چین اجازه می دهد تا به طور موثرتر بین تهران و ریاض تعادل برقرار کند و تلاش پکن برای افزایش نقش دیپلماتیک در خاورمیانه را بیشتر نماید(Ramani, 2017: 1).

شی جین پینگ، رئیس‌جمهور چین در ژانویه ۲۰۱۶ از عربستان سعودی بازدید و تأیید کرد که چین دولت یمن تحت حمایت شورای همکاری خلیج فارس را که در اواخر سال ۲۰۱۴ توسط حوثی‌ها مجبور به تبعید شد، به رسمیت می‌شناسد. این نشان دهنده اعتماد چین به شورای همکاری خلیج فارس و ائتلاف تحت رهبری عربستان و امارات برای ایجاد ثبات در یمن است(Hussain, 2022). این حمایت در سفر ۲۰۲۲ شی تأکید شد. طرف چینی از ابتکار عربستان سعودی برای پایان دادن به جنگ یمن و از شورای رهبری ریاست جمهوری در یمن به ریاست رشاد علیمی حمایت کرد و طرفین ابراز امیدواری کردند که به یک‌راه‌حل سیاسی مطابق با ابتکار شورای همکاری خلیج‌فارس و مکانیسم اجرایی آن، نتایج کنفرانس گفتگوی ملی یمن و قطعنامه ۲۲۱۶ شورای امنیت دست یابند (China dialy, 2022). این امر نشان از همسویی بیشتر چین با ابتکارات عربستان و شورای همکاری خلیج فارس در یمن دارد.

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

نتیجه‌گیری

شواهد تجربی نشان داد که کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس به دنبال پیشبرد نقشی در سبد چین هستند که مزیت رقابتی ایران را در تعامل با چین از بین ببرند و براساس نظریه مصون‌سازی استراتژیک قابل تبیین است. این الگو، تلاش چین برای گسترش تعادل و توازن در حد امکان بین بازیگران منطقه را از طریق ابزارهای امنیتی، اقتصادی و دیپلماتیک نشان می‌دهد. این رویکرد چندجانبه گرایی متوازنی را در سیاست خارجی چین در خاورمیانه تعریف کرده که بتواند بین روابط پکن با ایران و عربستان تعادل ایجاد کند. با این حال، افزایش شتاب توسعه مناسبات کشورهای خلیج فارس با چین، توازن همکاری مورد نظر چین را بر هم زده وکفه ترازو را به سمت تقویت مناسبات کشورهای عربی با چین تقویت کرده است. بدون تردید، حضور ایران در پیمان شانگهای و امضای قرارداد ۲۵ سالانه ایران و چین، از جایگاه مهم ایران در نگاه سیاست خارجی چین به منطقه خلیج فارس حکایت دارد اما سرعت توسعه روابط میان چین وکشورهای عربی خلیج فارس در سال های اخیر، بر پتانسیل های گسترش روابط تهران- پکن، اثر منفی بر جا گذاشته است.

روندهای موجود حاکی از این است که حضور چین در خاورمیانه به تدریج پررنگ تر خواهد شد و در این میان، عربستان سعودی در موقعیت یک شریک کلیدی برای پکن در منطقه عمل خواهد کرد. تشنگی چین برای منابع انرژی و بازار سرمایه گذاری زیرساختی و فروش کالا، همگی در سطحی بسیار بالا توسط کشورهای عربی خلیج فارس قابل پاسخ دادن است. افزایش سطوح تعامل میان چین و کشورهای عربی خلیج فارس نشان می دهد که چین به دنبال ایفای نقش بزرگتر در شکل دادن به چشم انداز ترتیبات منطقه ای است. چین با ارتقای منافع خود در منطقه، به دنبال کسب نفوذ بیشتر در کشورهای حاشیه جنوبی خلیج فارس-به ویژه عربستان و امارات است و انگیزه اصلی آن تضعیف موقعیت هژمونیک ایالات متحده در منطقه است با این حال این روند، در مجموع به زیان منافع ایران می تواند پیش برود. در واقع در روابط چین و کشورهای عربی منطقه، تاکتیک‌هایی چندسطحی اتخاذ شده که می تواند به چالش‌هایی چند سطحی برای ایران در آینده تبدیل شود.

در کوتاه‌مدت تا میان‌مدت، بهترین مسیر متصور برای چین این است که رویکرد متوازن‌سازی خود در خلیج فارس را ادامه دهد تا هم راه را برای اجرای همکاری دوجانبه و هم برای دستیابی به اهداف جامع امنیت ملی چین، از جمله امنیت انرژی، هموار کند. در این چارچوب، رها کردن ایران برای منافع چین مناسب نیست و علی رغم تلاش کشورهای خلیج فارس برای عقیم کردن مسیرهای ژئواکونومیک و

فصلنامه علمی -پژوهشی
پژوهشهای سیاسی جهان اسلام

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

استراتژیک ایران و چین، زمینه‌های همکاری تهران و پکن همچنان فراهم و نیاز چین به ایران پابرجا است. با این وجود، برای چین به تدریج سخت ترین بخش تعمیق روابط استراتژیک با شورای همکاری خلیج فارس، مدیریت روابط خود با ایران خواهد شد چراکه کفه منافع حاصل از این رابطه به شکلی فزاینده به نفع کشورهای عربی منطقه و به زیان ایران در حال تغییر است.

در حقیقت در قالب مصون‌سازی استراتژیک، چین با کشورهای عربی خلیج فارس اقدامات متنوع سیاسی، اقتصادی و امنیتی را به کار بسته تا ریسک منافع اقتصادی و امنیتی خود را در محیط آنارشیک پوشش دهد، این مسئله باعث همکاری چند بعدی پکن با این کشورها در حوزه مزیت نسبی ایران شده و بر روابط تهران و پکن تأثیر منفی و واگرا در بخش‌های مختلف داشته است. به صورت مشخص همکاری چند بعدی چین بر بخش‌های همچون سرمایه‌گذاری کمربند-راه، انرژی، فناوری، انرژی تجدیدپذیر و... تأثیر داشته است و می‌تواند بر همکاری امنیتی، نظامی و تسلیحاتی تهران و پکن در آینده نیز تأثیر منفی داشته باشد.

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

فهرست منابع

1. Al-Dhaheri, Al- Aboid .(2021). The UAE-China relationship in 2021: A golden year, a golden future, China daily, Available at: https://www.chinadaily.com.cn/a/202112/02/WS61a817dfa310cdd39bc78c9a.html, 2021/12/02.
2. Al-Tamimi, N. (2012). China Saudi Arabia relations: economic partnership or strategic alliance?.
3. Benabdallah, Lina & et al .(2021). China's Engagement in Africa and the Middle East, NATO Strategic Direction-South Hub, https://thesouthernhub.org/resources/site1/General/NSD-S%20Hub%20Publications/China%27s%20Engagement%20in%20Africa%20and%20the%20Middle%20East.pdf.
4. Bloomberg, (2022). China Seals One of the Biggest LNG Deals Ever With Qatar, Available at: https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-11-21/china-s-sinopec-signs-long-term-lng-supply-deal-with-qatar?leadSource=uverify%20wall, 2022/11/21.
5. China Briefing .(2022). China and Hong Kong's Bilateral Trade and Investment Outlook with Qatar. Available at: https://www.china-briefing.com/news/china-and-hong-kong-qatar-trade-and-investment-outlook/, 2022/11/22.
6. EIA.(2022). Country Analysis Executive Summary: China, www.eia.gov, Available at: https://www.eia.gov/international/content/analysis/countries_long/China/china.pdf.
7. Fulton, J. (2018). China's relations with the Gulf Monarchies. Routledge.
8. Fulton, J. (2020). China-Saudi Arabia Relations Through the '1+ 2+ 3'Cooperation Pattern. Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies, 14(4), 516-527.
9. Garlick, J., & Havlová, R. (2020). China's "Belt and Road" economic diplomacy in the persian gulf: Strategic Hedging amidst Saudi–Iranian Regional Rivalry. Journal of Current Chinese Affairs, 49(1), 82-105.
10. Global Times .(2021). China ready to further deepen strategic partnership with Kuwait to benefit two peoples, Chinese ambassador, Available at: https://www.globaltimes.cn/page/202103/1219137.shtml, 2021/05/22.
11. Goh, E. (2007). Great powers and hierarchical order in Southeast Asia: Analyzing regional security strategies. International Security, 32(3), 113-157.
12. Golmohammadi , Vali .(2023). »China's shifting Persian Gulf Policy: Is it favouring the GCC over Iran?«, Observer Research foundation, Available at: https://www.orfonline.org/expert-speak/chinas-shifting-persian-gulf-policy/, 2023/01/04.
13. Houghton, B. (2022). China's Balancing Strategy Between Saudi Arabia and Iran: The

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

View from Riyadh. Asian Affairs, 53(1), 124-144.

14. Hussain, Agha (2022) China's Gulf Relations and Calculated Stance on the Yemen War. Inside Arabia. https://insidearabia.com/chinas-gulf-relations-and-calculated-stance-on-the-yemen-war/,2022/03/01.
15. Interesse, Giulia .(2022). China-United Arab Emirates (UAE): Bilateral Trade and Investment Outlook, China Briefing, Available at: https://www.china-briefing.com/news/china-united-arab-emirates-uae-bilateral-trade-investment-outlook/, 2022/08/29.
16. International Gas Union,. (2021). World LNG Report 2021, https://www.igu.org, Available at: https://www.igu.org/resources/world-lng-report-2021, 2022/01/04.
17. Jones, D. M., & Jenne, N. (2022). Hedging and grand strategy in Southeast Asian foreign policy. International Relations of the Asia-Pacific, 22(2), 205-235.
18. Kahwaji, Raid .(2022). »UAE agrees to buy its first Chinese fixed wing military aircraft: L-15«, Breaking defense. Available at: https://breakingdefense.com/2022/02/uae-agrees-to-buy-its-first-chinese-fixed-wing-military-aircraft-j-15/, 2022/02/23.
19. Kizeková, A. (2017). Multitrack diplomatic approaches to border and territorial disputes in Southeast Asia and soft balancing. In Unresolved Border, Land and Maritime Disputes in Southeast Asia (pp. 143-167). Brill.
20. Kuik, C. C. (2008). The essence of hedging: Malaysia and Singapore's response to a rising China. Contemporary Southeast Asia: A Journal of International and Strategic Affairs, 30(2), 159-185.
21. Kuik, C. C. (2016). How do weaker states hedge? Unpacking ASEAN states' alignment behavior towards China. Journal of Contemporary China, 25(100), 500-514.
22. MacGillivray, I. (2019). Maturing Sino-Saudi strategic relations and changing dynamics in the Gulf. Global Change, Peace & Security, 31(1), 61-80.
23. Malla, M. W. (2022). China's Approach to the Iran-Saudi Arabia Rivalry. Middle East Policy, 29(1), 25-40.
24. Malla, Mohmad (2022) is china abanding its Iran-Saudi Balancing Act? East Asia forum. https://www.eastasiaforum.org/2022/11/25/is-china-abandoning-its-iran-saudi-balancing-act/https://www.eastasiaforum.org/2022/11/25/is-china-abandoning-its-iran-saudi-balancing-act/,2022/11/25.
25. Marks, Jess .(2022). Can China Continue to Balance Between Saudi Arabia and Iran?, The Diplomat, Available at: https://thediplomat.com/2022/12/can-china-continue-to-balance-between-saudi-arabia-and-iran/, 2022/12/14.

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

26. Mearsheimer, J. J. (2017). The false promise of international institutions. In International Organization (pp. 237-282). Routledge.

27. Mello, A. S., & Parsons, J. E. (1999). Strategic hedging. Journal of Applied Corporate Finance, 12(3), 43-54.

28. Mogielnicki, Robert .(2020). Oman's Bittersweet Economic Relations With China, The arab gulf states institute in Washington, Available at: https://agsiw.org/omans-bittersweet-economic-relations-with-china/, 2020/07/21.

29. Moonakal,Nadeem Ahmed , (2022) The Impact and Implications of China's Growing Influence in the Middle East. The Diplomat, https://thediplomat.com/2022/07/the-impact-and-implications-of-chinas-growing-influence-in-the-middle-east/, 2022/07/09.

30. Mordechai , Chaziza (2020) Saudi Arabia's Nuclear Program and China. https://www.mei.edu/publications/saudi-arabias-nuclear-program-and-china, 2020/08/18.

31. Ningthoujam, Alvite. (2021). The Middle East: An Emerging Market for Chinese Arms Exports, The Diplomat, https://thediplomat.com/2021/06/the-middle-east-an-emerging-market-for-chinese-arms-exports/, 2021/07/25.

32. Oki, Seima (2022) China increasing arms exports to Middle East and Eastern Europe. Asia news Network. https://asianews.network/china-increasing-arms-exports-to-middle-east-and-eastern-europe/, 2022/05/05.

33. Pee r, Inbar, Graham, Niels & Bhusari, Mrugank .(2022).» Strengthening ties: China and the GCC«, Available at: https://www.atlanticcouncil.org/blogs/econographics/strengthening-ties-china-and-the-gcc/, 2022/01/31.

34. Pena, Juan .(2022). »UAE shows independence from the US with support for One China«, Atalayar, Available at: https://atalayar.com/en/content/uae-shows-independence-us-support-one-china, 2022/08/05.

35. Qian, X., & Fulton, J. (2017). China-Gulf economic relationship under the "Belt and Road" initiative. Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies, 11(3), 12-21.

36. Ramani, Samuel .(2017). »China's Role in the Yemen Crisis«, The Diplomat, Available at: https://thediplomat.com/2017/08/chinas-role-in-the-yemen-crisis/, 2017/08/11.

37. Reuters .(2022). Saudi-China energy, trade and investment ties, Available at: https://www.reuters.com/world/saudi-china-energy-trade-investment-ties-2022-12-09/, 2022/12/09.

38. Rumley, Grant & et al (2022). Assessing Xi Jinping's Middle East Trip, Washington institute for near policy, Available at: https://www.washingtoninstitute.org/policy-

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]

analysis/assessing-xi-jinpings-middle-east-trip, 2022/12/22.

39. Rutledge, Emilie .(2022). China's increasing economic ties with the Gulf states are reducing the west's sway in the Middle East, The conversation, Available at: https://theconversation.com/chinas-increasing-economic-ties-with-the-gulf-states-are-reducing-the-wests-sway-in-the-middle-east-196518, 2022/12/22.
40. Salami, Mohammad (2022) China's Evolving Balancing Approach to Iran and Saudi Arabia. Inside Arabia. https://insidearabia.com/chinas-evolving-balancing-approach-to-iran-and-saudi-arabia/,2022/07/01.
41. Salman, M., & Geeraerts, G. (2015). Strategic hedging and China's economic policy in the Middle East. China Report, 51(2), 102-120.
42. Shan, Jie & Wenting, Xie & Juecheng, Zhao .(2022). China-Qatar relations exemplified in World Cup preparation, giant panda fostering, joint efforts in energy crisis: ambassador, Global Times, Available at: https://www.globaltimes.cn/page/202210/1277844.shtml, 2022/10/24.
43. Tessman, B., & Wolfe, W. (2011). Great powers and strategic hedging: The case of Chinese energy security strategy. International Studies Review, 13(2), 214-240.
44. Wu, R., & Zhao, J. (2020). The Continuous Weakening of Ideology in the Construction of China-Saudi Arabia Relations: A Historical Review. Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies, 14(4), 554-566.
45. Xinhua, (2016). »China's Arab policy paper«, available at: http://www.china.org.cn/world/2016-01/14/content_37573547.htm, 2016/01/14.
46. Yao, Minji .(2022). There is more to UAE-China trade ties than just oil, Shine, Available at: https://www.shine.cn/news/in-focus/2211022193/,
47. Yumul, Jan & Han Yang .(2022). »China and GCC countries committed for the long haul«, China daily, , Available at: https://www.chinadaily.com.cn/a/202212/10/WS639461d1a31057c47eba3c22.html, 2022/12/10.

DOI: ۱۰.۲۱۸۵۹/priw-۱۴۰۱۰۶

به این مقاله این‌گونه ارجاع دهید:

میرترابی، سیدسعید؛ کشوریان آزاد، محسن؛ صداقتی، مبارکه (۱۴۰۳)، «همکاری چند بعدی چین و کشورهای خلیج فارس و تأثیر آن بر روابط تهران–پکن (۲۰۲۳–۲۰۱۶)» فصلنامهٔ پژوهشهای سیاسی جهان اسلام، س۱۴، ش۱، بهار ۱۴۰۳، صص ۱۵۳–۱۲۵.

[Downloaded from priw.ir on 2026-11-25]